

JAN DRDA HRÁTKY S ČERTEM

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Lucius	Ty slečny si ale vezmu na starost já sám! Kolik je hodin?
Omnimor	<i>/bere z lavice starodávný budík/</i> Ddeset!
Lucius	Tak to mám ještě hodinku času!
Omnimor	<i>/leze na lavici/</i> Jjá... si eee... eště drobátko zdřímnu!
Lucius	<i>/shodí ho z lavice/</i> Táhneš, prašivko, tady si lehne pan Lucius! Stul se někam pod lavici, ty bzdinko! Ale nezaspíme?
Karborund	Bez starosti, budík je nataženej!
<i>Všichni tři čerti usnou.</i>	
Martin	<i>/probere se z dřímoty, sedne si/</i> Něko semzdá to plemeno pekelný nejde! I co, zapálím si eště, to dělá dobře na hladovej žaludek!
<i>V krajině před mlýnem se objeví Káča, za ní princezna Dišperanda.</i>	
Káča	Jen dou a nebojejí se nic, Jasnosti! Tady nejni ani živáčka! A dyby na nás přece jenom někdo vyskočil, šoustnu mu tou lucernou jednu přes klapačku, jen se voblízne!
Dišperanda	Achich, Kačenko, když já mám přece jenom strach... Já se ti přiznám: mne sem neposlal otec Školastyk...
Káča	Jasnosti, to mi nemusejí vykládat! Ten dřizda poustevnickej by se na takovej chytřej a oučinnivej nápad nezmoh. Ale ať jich sem poslal kdo chtěl, už jsme tu a domu s prázdnou nepudeme!

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je ze čtvrtého obrazu, když jdou Káča a princezna Dišperanda odevzdat své úpisy čertům do Čertova mlýna.

- hra je věnována Jaroslavu Průchovi (herci a režisérovi Národního divadla)

obraz první

Martin Kabát dorazil k jeskyni loupežníka Sarky-Farky. Sarka-Farka chce Martina vystrašit, ale Martin se nebojí, dokonce si nechá doporučit, ať jde do starého mlýna a hraje mariáš s tamními čerty. U jeskyně se objevuje mladý čert Lucius a hledá cestu k jistému Školastykovi. Ani jeho se Martin nebojí.

obraz druhý

Lucius dorazil k otci Školastykovi a nabízel mu pečené kuře. Školastyk se bránil a zaháněl Lucia, protože se blížila princezna Dišperanda. Přišla, aby si postěžovala, že nechce nabízené ženichy. Školastyk se jí snažil přesvědčit, že se musí vdát ve jméno dynastie, ale princezna si vedla svou.

obraz třetí

Princezna Dišperanda i její služebná Káča vyjeví své přání mít ženicha. Lucius jim oběma přislíbí, že jim ženicha najde, když napíší své požadavky na kousek papíru, ten podepíší vlastní krví a donesou do Čertova mlýna.

obraz čtvrtý

Je deset večer, Martin Kabát sedí ve mlýně a čeká na čerty. Vtom přichází Káča s úpisy. Myslí si, že Martin je čert, a tak mu úpisy odevzdá a Martin si je dá do kapsy kabátu. V jedenáct hodin se vzbudí

dva místní čerti a hrají s Martinem maryaš. Lucius vše sleduje z půdy, a když se mu zdá, že Martin přivede peklo na buben, přivolá na pomoc čerta Solferna. Solfernus hraje s Martinem oko bere a Martin prohrává svůj kabát. Teprve teď mu došlo, že v něm byly úpisy.

obraz pátý

Martin Kabát přichází za Školastykem s tím, že se chystá svatba princezny Dišperandy s čertem, aby mu dal radu. Školastyk ale radu nemá, naopak princezně peklo přeje za to, že toužila po ženichovi. Školastyka neobměkčí ani anděl Teofil.

obraz šestý

Martin Kabát přemlouvá Sarku-Farku, aby pracoval ve mlýně. Sarkovi se ale pracovat nechce, to má raději výčitky svědomí. Martin si od Sarky vypůjčí kyj, který chce použít v pekle.

obraz sedmý

Káča se jednoho čerta držela tak pevně, že ji donesl až do pekla. A nepolevila – rovnala čerty pěkně do latě a vyžadovala ženicha, kterého si objednala. Vtom do pekla přichází Martin Kabát a je ochotný si Káču vzít, jen když nepřijde o duši.

obraz osmý

Solfernus se snaží přesvědčit Belzebuba, že je v pekle nepořádek a měla by se zavést kázeň, když do pekla vtrhnou Martin s Káčou. Čerti Martinovi hrozí ukrutným ložem, on se poprvé v životě trochu zalekne, ale nakonec nepovolí – vytrhne Belzebubovi oba úpisy a roztrhá je. V tu chvíli se z nebe snese Teofil a Martina chválí.

obraz devátý

Martin Kabát se ocitá před jeskyní loupežníka Sarky-Farky. Omlouvá se mu, že v pekle zapomněl jeho kyj, a straší ho, že je pro něj v pekle přichystáno pekelné lože. Sarka-Farka se dává na pokání. Teofil slibuje Martinovi, že mu splní tři přání. První přání Martin použije na Sarku-Farku.

obraz desátý

Martin vede Sarku-Farku do mlýna, aby tam pracoval, a ukazuje svůj nápad anděli Teofilovi. Přichází otec Školastyk a spílá Teofilovi, že mu dnes nedonesl boží chléb; i on by potřeboval polepšení. Druhým Martinovým přáním jsou pytle s obilím, aby měli Sarka-Farka i otec Školastyk co na práci. Třetím přáním je naplnit fajfku tabákem. Když potom příběhne Káča a oznámí Martinovi, že je její ženichem, Martin už nemá, jak by se z toho vykroutil...

- **téma a motiv**

téma: co se děje v noci v Čertově mlýně

motivy: slečny, budík, lucerna, plemeno pekelné

- **časoprostor**

prostor: Čertův mlýn; peklo, jeskyně Sarky-Farky, dům otce Školastyka

čas: deset hodin večer; není určen (jde o pohádku)

- **kompoziční výstavba**

Hra je rozdělena do deseti obrazů.

Děj se odvíjí chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

drama, drama, pohádka / lidová báchorka

- **vypravěč**

V dramatu se vypravěč nevyskytuje, promlouvají jednotlivé postavy.

- **postava**

Martin Kabát – čtyřicátník, vysloužilý voják

Sarka-Farka – loupežník, budí hrůzu, ale nikdy nikoho nezabil, okrádal pocestné, touží po polepšení, ale pracovat nechce

otec Školastykus – pobožný, samotář, žíví se dary lesa a dary od anděla Teofila

Lucius – mladý čert, nadšený do své práce

Dišperanda – princezna, mladá, hezká, chce se vdávat, ale nabízené ženichy odmítá

Káča – mladá, hubatá, odhodlaná, chce ženicha za každou cenu, nebojácná

Solfernus, Belial, Belzebub – čerti z pekla

Omnimor, Karborund – čerti z Čertova mlýna

Teofil – anděl, pomáhá otci Školastykovi i Martinovi

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: Lucius, Omnimor, Karborund, Martin, Káča, Dišperanda

scénické poznámky – psané kurzivou

- **typy promluv**

dialog Lucia, Omnimora a Karborunda

monolog Martina Kabáta

dialog Káči a Dišperandy

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

Každá z postav je charakterizována svým jazykem:

Lucius mluví spisovně, Omnimor koktá, Martin mluví nespisovně a používá nářeční výrazy, Káča princezně oniká a mluví nespisovně, princezna mluví spisovně.

zdrobnělina *hodinku, drobátko, živáčka, Kačenko*

expresivní výraz *prašivko, bzdinko (bzdina = pšouk), šoustnu, klapačku, dřizda (necná osoba)*

nespisovné slovo *nataženej, ňáko, eště, hladovej, nejni, dyby, voblízne*

citoslovce *achich*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

nedořečenost *Jjá... si eee...; když já mám přece jenom strach...*

metafora *plemeno pekelný (= čerti)*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- 20. století

Jan Drda (1915–1970)

- prozaik, publicista, dramatik, scenárista
- dětství prožil v chudobě, od svých 10 let žil u příbuzných a známých
- gymnázium vystudoval díky babičce (podporovala ho)
- vysokou školu nedokončil z finančních důvodů
- pracoval jako redaktor Lidových novin, poté jako scenárista Lucerna-filmu, jako redaktor Práva a jako šéfredaktor Lidových novin
- po druhé světové válce se angažoval v kultuře a politice (předseda kulturního výboru)
- předseda Svazu československých spisovatelů v letech 1949–1956
- často pobýval na zámku Dobříš, kde psal

- autor scénářů pro filmy (Němá barikáda, Hrátky s čertem, Dařbuján a Pandrhola, Vyšší princip, Městečko na dlani)

soudničky: *Svět viděný zpomaloučka*, *Milostenky nemilostivé*

román *Městečko na dlani* – čtenářsky oblíbený, o hornickém městě

román *Živá voda* – o mladém umělci

soubor povídek *Němá barikáda* – o obyčejných lidech v době okupace

zmodernizované pohádky: *České pohádky*, *Posvěcení v Tramtării*

dramata: *Magdalenka*, *Jakož i my odpouštíme*, *Hrátky s čertem*, *Dalskabáty*, *hříšná ves*

- **literární / obecně kulturní kontext**

Zobrazení 2. světové války v české literatuře:

Jiří Weil (1900–1959)

člen Devětsilu, novinář, prozaik, redaktor, překladatel ruské literatury

reportážní kniha: *Češi stavějí v zemi pětileté* – o českých dělnících v SSSR

Moskva – hranice – román s přesvědčivými moderními postupy, reportážní prvky

- zřejmě první literární zpracování Stalinových politických čistek u nás

- hl. hrdina, věrný komunist, je nespravedlivě obviněn, vinu přijímá v zájmu strany

- román nebyl pochopen, vadil oběma stranám

Život s hvězdou – román o muži, který čeká na pokyn k transportu

Na střeše je Mendelssohn – novela

Karel Ptáčník (1921–2002)

r. 1940 totálně nasazen, po válce u národního výboru, tajemník Svazu čsl. spisovatelů

po r. 1968 zakázaným autorem

Ročník jednadvacet – příběh generace narozené ve stejném roce jako autor

- lidé odvelení do říše, kde museli tvrdě pracovat

- román byl ceněný kritikou i čtenáři, získal státní cenu

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Hrátky s čertem. Komédie o deseti obrazech – Martin Kabát nikdy netrpí pocitu strachu, s čerty si spíše hraje. Hra je rozdělena do 10 obrazů.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Jedná se o pohádku / báchorku, děj tedy není aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, kdo se chce pobavit – hra je zábavná.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Hra *Hrátky s čertem* je z roku 1946, tedy ze stejného roku, kdy vyšla také *Němá barikáda*. Jedná se o autorovo vrcholné tvůrčí období.

- **tematicky podobné dílo:**

Božena Němcová – *Čert a Káča*: pohádka, v níž vystupuje čert a hubatá Káča

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Stejnomený film natočil roku 1956 Josef Mach. Martina Kabáta hraje Josef Bek, princeznu Dišperandu Alena Vránová. Film se drží knižní předlohy, scénář napsal Jan Drda.